

Piotr Koprowski

"Udowodniony Bóg : wiara w kulturze uzasadnień", Jarosław Babiński, Pelplin 2005 : [recenzja]

Forum Teologiczne 10, 229-231

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

FORUM TEOLOGICZNE X, 2009
PL ISSN 1641–1196

Jarosław Babiński, *Udowodniony Bóg? Filozofia i wiara w kulturze uzasadnień*, Pelplin 2005, ss. 320

W czasach współczesnych, charakteryzujących się ateizacją i sekularyzacją życia indywidualnego i zbiorowego, usiłuje się za wszelką cenę w twórczości literackiej, eseistycznej czy też dziełach naukowych autorstwa duchownych znaleźć oryginalne i zarazem niezawodne recepty na powrót do życia, w którym jest miejsce dla Boga i religii. Wielu współczesnym wydaje się, że księża-naukowcy, księża-poeci sformułowali na kartach swych rozpraw czy tomików poezji uniwersalne programy, pozwalające każdemu „zagubionemu” Europejczykowi wyjść z kręgu niemocy, słabości, negacji i zwątpienia, przechodzącego niekiedy w rozpacz. Księża działający na niwie nauki, kultury, sztuki nie chcą powiększać o kolejne już okazałą grupę przepisów jako panaceum na uzdrowienie współczesnego człowieka i epoki, w której przyszło mu żyć. Nie zamierzał tak postępować również, jak się wydaje, pelpliński badacz, ks. Jarosław Babiński. Stojący na gruncie realizmu metafizycznego autor rozprawy *Udowodniony Bóg? Filozofia i wiara w kulturze uzasadnień* nie chce uchodzić za intelektualistę rzucającego gromy, przekonanego o swej nieomyślności.

Zgodnie z zapowiedzią autora, w pracy podjęte zostało „wyzwanie, aby zanalizować, jak funkcjonuje w naszej kulturze, której szczególnym wymiarem jest myślenie filozoficzne [...] niezwykle fenomen, określane mianem dowodów na istnienie Boga” (s. 15). Zapowiedziany we *Wstępie* – w którym autor omówił szczegółowo, co jest przedmiotem dysertacji, zaprezentował syntetyczną ocenę dotychczasowej literatury przedmiotu, a także informacje o bazie źródłowej – chronologiczno-problemowy sposób uporządkowania i wykładu rozpatrywanych kwestii legł u podstaw podziału książki na cztery rozdziały. J. Babiński pragnął w nich „uchwycić przemiany filozoficznej refleksji nad Absolutem, [dokonać – P.K.] analizy podstawowych tekstów filozoficznych, [rozważyć – P.K.] je w kontekście filozoficznej twórczości ich autorów, z uwzględnieniem tła historyczno-filozoficznego. Przedstawiając wyniki przeprowadzonych badań [starał się odnieść – P.K.] je do [...] literatury przedmiotu

i z nią konfrontować” (s. 15). Ponadto chciał nadać swojej rozprawie walory dydaktyczno-popularyzatorskie. Wychodząc z uzasadnionego założenia, że przedstawienie całokształtu myśli, spostrzeżeń i refleksji filozofów europejskiego kręgu cywilizacyjnego od czasów starożytnych aż po współczesność, odnoszących się do problematyki uzasadniania istnienia Boga, jawi się jako ogromne przedsięwzięcie badawcze, pominął – jak twierdzi – „wiele istotnych zagadnień metafizycznych i historyczno-filozoficznych” (s. 16), wierząc, że tym samym w sposób bardziej klarowny ukazał istotę i specyfikę analiz interesujących go kwestii na przestrzeni wieków.

Wydaje się, że ks. Babiński zrealizował postawione cele badawcze. Preferując „przejrzystą” metodologię badań, przy analitycznym „zacięciu”, zdołał – zgodnie z zamierzeniem – przedstawić dowodzenie istnienia Boga w kontekście szerszego procesu opisywania bytu za pomocą narzędzi rozumu, jako elementu tzw. kultury uzasadnień, nie przesłaniając zarazem autonomii, logiki i struktury wewnętrznej myśli poszczególnych filozofów. Niezwykle istotne i konsekwentnie przeprowadzone są zwłaszcza analizy związków między ideami głoszonymi przez tych ostatnich. J. Babiński w sposób kompetentny selekcjonuje i wskazuje również te elementy pozamyślowego kontekstu twórczości europejskich intelektualistów, które można uznać za znaczące punkty odniesienia dla ich myśli bądź za czynniki wpływające istotnie na jej kształt i przemiany. Trafnie zostało rozpoznane np. znaczenie wpływu rodzącego się chrześcijaństwa na mędrców greckich. W dalszych pracach badacza, analizujących uwikłanie koncepcji filozoficznych w ich pozamyślowy kontekst, zachęcałbym autora *Udowodnionego Boga* do śmielszego wykraczania poza sferę metod badawczych historyka filozofii w stronę analiz interdyscyplinarnych, wykorzystujących m.in. dorobek socjologii wiedzy, psychologii społecznej.

Na pochwałę zasługuje umiejętne unikanie nadmiernego ujednoczenia obrazu opisywanych przeobrażeń w świadomości filozofów, będących konsekwencją percepcji nowych idei. Autor pokazał – na szerszym tle intelektualno-kulturowym – różnicujący wpływ określonych czynników na kształt i jakość merytoryczną dyskursu o dowodach – drogach na istnienie Boga. Z punktu widzenia historyka idei niezwykle interesujące wydają się ponadto te analizy, przeprowadzone przez uczonego, które pozwalają wyważyć elementy zmienności i kontynuacji w sposobie dowodzenia faktu istnienia Absolutu przez filozofów w różnych epokach historycznych, postrzegania przez nich tych samych problemów w kolejnych fazach rozwoju cywilizacji europejskiej. Owe analizy – obok swej autotelicznej wartości – uzasadniają jednocześnie trafność chronologiczno-problemowej konstrukcji rozprawy.

Oprócz problemów badawczych bezpośrednio związanych z tematem pracy, J. Babiński w interesujący sposób – co warto podkreślić – podejmuje

kwestie natury ogólniejszej (np. dotyczące myślenia mitycznego). Przedstawia czytelnikowi nie tylko poglądy wybranych filozofów odnośnie do wspomnianej problematyki, lecz również własne sądy, opinie dotyczące niektórych kwestii, jak chociażby relacji między wiarą i rozumem.

Faktem jest – w przekonaniu uczonego – że żyjemy w czasach obojętności religijnej. Ulatnia się tajemnica świata, wpisany w jego struktury porządek eschatologiczny, przeświadczenie, że wszystko, co się dzieje „tu i teraz” ma znaczenie dla urzeczywistnienia boskiego planu zbawienia. Rzeczywistość czasów współczesnych jest coraz częściej sprowadzana jedynie do przedstawienia naukowego, interpretowana w kategoriach racjonalizmu. Człowiek współczesny jest przekonany o własnej sile, o tym, że dzięki posiadanym możliwościom panuje nad światem, decyduje o sensie i kierunku jego dziejów. Wierzy, że nie ma dla niego rzeczy niemożliwych. J. Babiński z jednej strony jest trochę zaniepokojony tak dużym zakresem i natężeniem wiary Europejczyków w siebie samych, z drugiej jednak, nie sądzi, by prowadziło to do zaniku sacrum w kulturze europejskiej i życiu codziennym mieszkańców Europy. *Homo sapiens* to, zdaniem duchownego, zarazem *homo religiosus*. Jednostka ludzka – uświadomiwszy sobie własną kruchość, słabość, przemijalność a więc cechy wpisane w jej byt – prędzej czy później zacznie znów „odkrywać” Boga i zgłębiać – oczywiście nie bez udziału własnego rozumu – prawdy religijne.

J. Babiński, podobnie jak jego patron duchowy – Tomasz z Akwinu – stoi na stanowisku, że rozum nie niszczy wiary, lecz ją udoskonala. Jest zwolennikiem równowagi między wiarą i rozumem w nierzadko trudnym, ale niezmiernie frapującym procesie „odkrywania” Stwórcy w czasach postmodernizmu. Ma świadomość, że wiara nie jest pochwyconiem Boga raz na zawsze, lecz raczej nieustanną walką. Walką, w którą wpisany jest zarówno przypyływ, jak i ubytek sił, zaufanie i przypuszczenie. W ramach owego „doświadczenia wiary”, przypominającego stan chwiejnej równowagi, trzeba również, zdaniem badacza, trudzić się nad uzasadnianiem istnienia Boga.

Dużym walorem prezentowanej pracy jest klarowny, precyzyjny, niemający nic wspólnego ze „scjentyistycznym żargonem”, język dyskursu. Autor ponadto zamieścił bogatą bazę źródłową – bibliografia liczy około 500 pozycji.

Rekapitułując: pracę ks. Babińskiego cechuje spójność wewnętrzna oraz trafnie wybrane i zastosowane metody badawcze. Na podkreślenie zasługuje zakres przeprowadzonych analiz i wyprowadzonych z nich wniosków, a także obecność autorskich refleksji. Jest pozycją wartościową, którą warto polecić czytelnikom, zainteresowanym problematyką filozoficznych i teologicznych uzasadnień istnienia Boga.